

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos
Seimo kontrolierių įstaigos vadovo
2014 m. vasario 5 d. įsakymu Nr. 1V-14

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

NACIONALINĖS KANKINIMO PREVENCIJOS (NKP) LAISVĖS APRIBOJIMO VIETOSE PAGAL KONVENCIJOS PRIEŠ KANKINIMĄ IR KITOKĮ ŽIAURŲ, NEŽMONIŠKĄ AR ŽEMINANČIĄ ELGESĮ AR BAUDIMĄ FAKULTATYVŲ PROTOKOLĄ ĮGYVENDINIMO PROGRAMA

I. ESAMOS PADĖTIES APŽVALGA

TEISINIS REGLAMENTAVIMAS IR JO POKYČIAI

1. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 2002-12-18 priėmė Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminančią elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą (angl. OPCAT; toliau vadinama – Fakultatyvus protokolą arba protokolą). Šiuo protokolu buvo dar kartą patvirtinta, kad nelaisvėje laikomų asmenų apsauga nuo netinkamo elgesio gali būti sustiprinta reguliariai inspektuojant laisvės apribojimo vietas. Siekiama įsteigti sistemą, pagal kurią nepriklausomų tarptautinių ir nacionalinių institucijų atstovai reguliariai lankytųsi laisvės apribojimo vietose, siekdami užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui.

Šis protokolą Lietuvos Respublikos Seimo buvo ratifikuotas 2013-12-03 ir įsigaliojo 2014-01-01. Ratifikuodamas protokolą, Seimas patvirtino ir Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo pakeitimus.

2. Pagal nuo 2014-01-01 įsigaliojusias Seimo kontrolierių įstatymo 3 ir 19¹ straipsnių nuostatas, Seimo kontrolieriai vykdo **nacionalinę kankinimų prevenciją** (toliau vadinama – NKP) laisvės apribojimo vietose ir nuolat jose lankosi, o Seimo kontrolierių įstaiga laikoma nacionaline prevencijos institucija.

Vykdydami NKP, Seimo kontrolieriai turi teisę:

- 1) nuolat tikrinti, kaip laisvės apribojimo vietose elgiamasi su asmenimis, kurių laisvė apribota;
- 2) gauti visą informaciją apie elgesį su šiais asmenimis, apie jų laikymo sąlygas ir skaičių, taip pat apie laisvės apribojimo vietų skaičių ir jų buvimo vietą;
- 3) patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir visas jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra;
- 4) apklausti be liudininkų asmenis, kurių laisvė apribota, taip pat bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos;
- 5) pasirinkti, kokias laisvės apribojimo vietas aplankyti ir kokius asmenis apklausti;
- 6) laisvės apribojimo vietų patikrinimus atlikti kartu su pasirinktais ekspertais;
- 7) teikti atitinkamoms valdžios įstaigoms siūlymus (rekomendacijas), kaip pagerinti elgesį su asmenimis, kurių laisvė apribota, šių asmenų laikymo sąlygas, taip pat kaip užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ar baudimui;
- 8) teikti išvadas dėl galiojančių teisės aktų ir teisės aktų projektų.

Pagal Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 5–7 dalis, jokia valdžios įstaiga ar pareigūnas negalės nurodyti taikyti, patys taikyti, leisti taikyti ar toleruoti kokių nors nuobaudų asmeniui ar organizacijai, kuri Seimo kontrolieriams pateikė kokios nors informacijos, susijusios su nacionalinės prevencijos institucijos funkcijų atlikimu. Kompetentingos institucijos privalės išnagrinėti Seimo kontrolierių siūlymus (rekomendacijas), konsultuotis su Seimo kontrolieriais dėl siūlymų (rekomendacijų) galimų įgyvendinimo priemonių ir informuoti Seimo kontrolierius apie jų pateiktų siūlymų (rekomendacijų) įgyvendinimo rezultatus. Seimo kontrolieriai palaiko ryšius su Jungtinių Tautų Kovos su kankinimais komiteto Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo prevencijos pakomitečiu.

3. Fakultatyvaus protokolo 4 straipsnyje yra pateikta **plati** laisvės apribojimo vietos sąvoka:

laisvės apribojimo (atėmimo) vieta yra bet kuri protokolą ratifikavusios šalies jurisdikcijoje esanti ir kontroliuojama įstaiga, kurioje valdžios institucijai įsakius, paraginus, sutikus ar pritarus asmenims yra arba gali būti atimta laisvė. Šiame Protokole laisvės apribojimas reiškia bet kokią asmens sulaikymą ar įkalinimą ar apgyvendinimą viešojoje ar privačioje laisvės apribojimo vietoje, kurios tam tikros teisminės, administracinės ar kitos valdžios institucijos įsakymu tam asmeniui neleidžiama savo noru palikti.

Pagal Fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo vadovą, kuris yra parengtas 1977 m. įkurtos nevyriausybines organizacijos *Kankinimų prevencijos asociacijos*, prisidėjusios prie protokolo rengimo, laisvės apribojimo vietomis laikytinos:

- policijos nuovados (areštinės);
- tardymo izoliatoriai;
- nepilnamečių asmenų sulaikymo patalpos;
- laikino sulaikymo patalpos, esančios pasienio punktuose, uostų ir oro uostų tranzito zonose;
- imigrantų ir prieglobsčio prašytojų sulaikymo centrai;
- uždaro psichikos sveikatos įstaigos;
- socialinės globos įstaigos;
- saugumo ir (ar) žvalgybos sulaikymo patalpos;
- kariuomenės jurisdikcijai priklausančios sulaikymo patalpos;
- konvojavimui naudojamos transporto priemonės;
- uždaro narkomanijos gydymo įstaigos;
- vaikų globos įstaigos (namai).

LAISVĖS APRIBOJIMO VIETOS LIETUVOJE

4. Šiuo metu institucijų, kurios gali būti laikomos laisvės apribojimo vietomis, skaičius Lietuvoje yra apie **340***. Iš jų **11** įkalinimo įstaigų (**3** tardymo izoliatoriai, 6 pataisos namai, **1** kalėjimas (pastaba: Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimas vykdo 2 funkcijas), nepilnamečiams skirta įstaiga – Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius-pataisos namai ir Laisvės atėmimo vietų ligoninė), **25** policijos komisariatų areštinės, **12** psichiatrijos įstaigų, **1** užkrečiamų ligų gydymo įstaiga, apie **250** globos įstaigų (iš jų apie **145** suaugusiųjų ir **100** vaikų), **39** pasienio kontrolės punktų patalpų, Užsieniečių registracijos centras (žr. 1 lentelę).

Šiose institucijose laikoma arba apgyvendinta per **26 tūkst.** asmenų.

1 lentelė. Preliminarus laisvės apribojimo vietų Lietuvoje (2013 m. gruodžio mėn. duomenimis) sąrašas**

	Įstaigų skaičius	Vietų skaičius	Šiuo metu jose laikomų (priverstinai) asmenų skaičius
Įkalinimo įstaigos	11	9375	9 282
Tardymo izoliatoriai (taip pat areštinės kameros)	3	1432	
Pataisos namai	6	6964	
Kalėjimai	1	300	
Laisvės atėmimo vietų ligoninė	1	380	
Nepilnamečių įkalinimo įstaiga	1	299	
Policijos komisariatų areštinės	25	787	vidutiniškai per parą laikoma 470 asmenų
Psichiatrijos įstaigos	12	per 2 tūkst.	~ 300
Psichiatrijos ligoninės / padaliniai (iš jų 1 (vienas) asmenims, padariusiems nusikalstamas veikas)	11		
Valstybinės teismo psichiatrijos tarnybos prie SAM	1		
Utenos ekspertinis skyrius			
Užkrečiamų ligų gydymo įstaigos	1	55	10
Alytaus apskrities tuberkuliozės ligoninė			
Globos įstaigos:	241	~ 21 000	~ 21 000
• <u>Senų žmonių globos įstaigos:</u>	<u>104</u>		
- privačios;	6		
- savivaldybių;	60		
- parapijų;	29		
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (SADM);	3		
- nevyriausybinių organizacijų (NVO);			
- Vilniaus Universiteto	4		
- bendros (savivaldybė, parapija, NVO)	1		
• <u>Globos įstaigos suaugusiems neįgaliesiems:</u>	<u>1</u>		
- privačios			
- savivaldybių;	<u>31</u>		
- SADM;	1		
- VŠĮ „Viltis“	3		
• <u>Vaikų globos įstaigos:</u>	<u>25</u>		
- kūdikių globos namai;	2		
- savivaldybių vaikų globos namai;	<u>106</u>		
- savivaldybių vaikų globos grupės;	5		
- valstybiniai vaikų globos namai;	56		
- nevalstybiniai vaikų globos namai;	12		
- socialiniai globos namai vaikams su negalia	7		
	22		
	4		
Pasienio kontrolės punktų patalpos	39	-	<i>Asmenų skaičius nuolat kintantis</i>
Užsieniečių registracijos centras	1	168	168
Viso:	330	~ 33400	~ 31 230

*Siekiant turėti tikslų laisvės apribojimo vietų skaičių, tikslinga gauti išsamią informaciją iš atsakingų institucijų, kurios pagrindu būtų sudarytas institucijų sąrašas su papildoma informacija apie jas (vietų sk., laikomų asmenų sk. ir pan.).

**Lentelėje pateikiama informacija yra surinkta ir apibendrinta remiantis oficialiai teikiama atsakingų institucijų medžiaga apie laisvės apribojimų vietas.

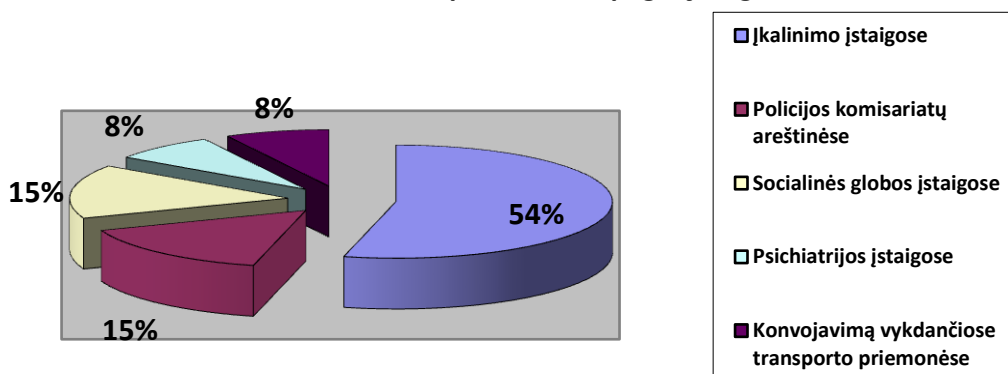
2011–2013 METŲ LAISVĖS APRIBOJIMO VIETŲ PATIKRINIMAI

5. Per 2011–2013 metus buvo atlikta laisvės apribojimo vietų **14** patikrinimų.

Siekiant įvertinti jų laikymo sąlygas ir žmogaus teisių padėtį, buvo atlikti šie patikrinimai:

- 2011 metais – **3** (Lukiškių tardymo izoliatoriuje-kalėjime, Alytaus pataisos namuose ir Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato areštinėje);
- 2012 metais – **3** (Vilniaus apskrities vyriausiojo policijos komisariato Ukmergės rajono policijos komisariato areštinėje, Marijampolės pataisos namuose ir Blinstrubiškių senelių globos namuose);
- 2013 metais – **8** (Laisvės atėmimo vietų ligoninėje atlikti du patikrinimai: 2013-01-31 apžiūrėtos 6 kameros (palatos), laikino laikymo patalpos ir pasivaikščiojimo kiemeliai bei patikrintos sąlygos, kuriomis būna pacientai, surašyta ataskaita; 2013-10-10 Seimo kontrolieriaus vizito metu vertinta sveikatos priežiūros paslaugų teikimo kokybė; taip pat lankytasi Pravieniškių pataisos namų-atvirosios kolonijos 3-iojoje valdyboje, Alytaus pataisos namuose (dėl saugios aplinkos užtikrinimo nuteistiesiems ir specialiųjų priemonių naudojimo), Rokiškio psichiatrijos ligoninėje (dėl hospitalizuotų pacientų teisių apribojimų ir kitų suvaržymų taikymo), Panevėžio pataisos namuose (dėl veikiančios parduotuvės veiklos ir nuteistųjų nurodytų aplinkybių, susijusių su maitinimo organizavimu) ir Prienų globos namuose; nuolat gaunant suimtųjų ir nuteistųjų skundų dėl konvojavimo tvarkos ir specialiojo transporto sąlygų, patikrintos kalinamųjų konvojavimo iš Lukiškių tardymo izoliatorius-kalėjimo į Alytaus pataisos namus sąlygos).

2011–2013 m. patikrinimai pagal įstaigas.



LAISVĖS APRIBOJIMO VIETŲ STEBĖSENOS KAIMYVINĖSE IR KITOSE VALSTYBĖSE PRAKTIKA

6. Išanalizavus kaimyninių ir kitų valstybių (**Estijos, Lenkijos, Čekijos, Slovėnijos, Kroatijos, Bulgarijos, Ispanijos, Švedijos, Suomijos, Austrijos, Liuksemburgo ir Danijos**) NKP vykdančių institucijų veiklą ir sudėtį, nustatyta:

6.1. Daugumoje valstybių įkurti atskiri padaliniai NKP funkcijoms vykdyti.

- **Švedijoje**, kurioje yra apie **280** laisvės apribojimo vietų, NKP funkcijas vykdančią padalinį sudaro **4** darbuotojai bei pasitelkiami **kiti** patarėjai, per metus vidutiniškai atliekama **40** patikrinimų;

- **Bulgarijoje** (apie **500** laisvės apribojimo vietų) – **7** darbuotojai, per metus atliekantys **per 100** patikrinimų;

- **Slovėnijoje** (apie **100** laisvės apribojimo vietų) – **8** darbuotojai, per metus atliekantys **apie 50** patikrinimų.

Kitaip nei pirmiau išvardintose šalyse, kur NKP funkcijos priskirtos ombudsmeno įstaigoms, Jungtinėje Karalystėje NPM funkcijas vykdo 18 skirtingų institucijų, pasiskirsčiusių tikrinamas vietas geografiniu, jurisdikciniu bei teminiu principais.

6.2. Beveik visos NKP vykdančios institucijos atlieka patikrinimus ir vaikų bei suaugusiųjų globos įstaigose, kaip vietose, kuriose gali būti apribota asmenų laisvė.

Tokią praktiką taiko **Estijos, Lenkijos, Čekijos, Slovėnijos, Kroatijos, Bulgarijos, Ispanijos, Austrijos, Liuksemburgo, Danijos** ombudsmenų institucijos.

6.3. Fakultatyvus protokolas numato, jog laisvės apribojimo vietos turi būti reguliariai stebimos, tačiau dažnumo neapibrėžia.

Nevyriausybinėse organizacijose dirbančių ekspertų, prisidėjusių ir prie protokolo rengimo, nuomone, laisvės apribojimo vietas rekomenduojama tikrinti vidutiniškai kartą per trejus metus. Mažose šalyse, kuriose yra nedaug laisvės apribojimo vietų (Malta, Lichtenšteinas), jos inspektuojamos kartą per metus.

6.4. Ombudsmenų institucijų patikrinimai vykdomi 1–5 asmenų (dažniausiai 3) komandos, dažniausiai susidedančios ne tik iš teisininkų, bet ir kitų specialistų (psichologų, gydytojų, kriminalinių tyrimų specialistų, antropologų ir pan.).

Bulgarijoje kitų sričių ekspertai dirba pačioje NKP funkcijas atliekančioje institucijoje. **Slovėnijos ombudsmenas** pasirinko bendradarbiavimo su pilietinės visuomenės organizacijomis mechanizmą, t. y. viešojo konkurso būdu išrenkamos organizacijos, su kuriomis kasmet pasirašomos sutartys. Slovėnijos ombudsmenas taip pat ėmėsi atitinkamų priemonių, kurios užtikrintų, kad šios organizacijos veiktų pagal ombudsmeno įstaigos nuostatus (reglamentą) ir instrukcijas. Stebėsenos vizitus vykdo mišrios komandos, susidedančios iš ombudsmeno institucijos atstovų ir trijų pasirinktų pilietinės visuomenės organizacijų ekspertų. Ispanijos ombudsmeno institucijoje įsteigta Patariamoji taryba, sudaryta iš įvairių organizacijų, įskaitant ir universitetus, atstovų. Švedijoje patikrinimus kol kas vykdo tik teisininkai, tačiau tikslas į patikrinimus įtraukti ir medicinos ekspertų yra vienas iš prioritetinių.

6.5. Pagal Fakultatyvų protokolą, stebėseną turi būti vykdoma įvairių sričių specialistų, tai reiškia, jog atliekant stebėseną rekomenduotina pritraukti ir socialinės globos, sveikatos paslaugų vartotojų, buvusių nuteistųjų, kurie yra vadinami ekspertais „pagal patirtį“.

Šiuo metu tokią praktiką vykdo **Estijos Teisingumo kanclerio (ombudsmeno) institucija**, taip pat ją planuoja ateityje vykdyti **Suomijos ombudsmeno institucija**.

Pažymėtina, jog 2009 m. sausio mėn. tarnybinės komandiruotės Estijoje metu Seimo kontrolierių įstaigos tuometės Žmogaus teisių padėties uždaroje laisvės apribojimo institucijose grupės darbuotojai kartu su Estijos Teisingumo kanclerio (ombudsmeno) įstaiga dalyvavo atliekant dviejų uždaru institucijų – VšĮ Lõuna-Eesti ligoninės psichiatrinės klinikos ir Lõuna-Eesti specialios slaugos centro – stebėseną. Vizitai į Estijos uždaras institucijas buvo labai naudingi ir suteikė galimybę įvertinti, kaip žmogaus teisių stebėseną vykdoma kitoje šalyje. Stebėsenos metu gauti naudingi praktiniai patarimai ir įgytos žinios padėjo geriau vykdyti inspektavimus Lietuvoje, išvengti galimų klaidų. Todėl siūlytina ir toliau bendradarbiauti su NKP funkcijas vykdančiomis ombudsmeno institucijomis bei kartu dalyvauti jų atliekamuose patikrinimuose.

II. NKP TURINYS, UŽDAVINIAI IR PRIEMONĖS

7. Seimo kontrolieriams organizuojant jiems pavestą NKP veiklą tai atlikti padeda įstaigos struktūrinis padalinys – Žmogaus teisių biuras (toliau vadinama – ŽTB), kuris NKP srityje užtikrins 4 pagrindinių funkcijų vykdymą:

- laisvės apribojimo vietų patikrinimą;
- ataskaitų ir rekomendacijų teikimą;
- pastabų ir rekomendacijų dėl teisės aktų ir jų projektų, susijusių su kankinimų prevencija, teikimą;

- ryšių su Kankinimo ir kitokio žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo prevencijos pakomitečiu (angl. SPT) bei NKP funkcijas vykdančiomis ombudsmeno institucijomis palaikymą.

LAISVĖS APRIBOJIMO VIETŲ PATIKRINIMŲ VYKDYMAS

8. ŽTB, kuris Seimo kontrolieriams padės vykdyti NKP funkcijas, organizuos šiuos patikrinimus:

8.1. nuodugnius patikrinimus – tai išsamus žmogaus teisių ir laisvių padėties aprašymas, išanalizuojant rizikos veiksnius, nustatant problemas ir gerąją praktiką. Tokie patikrinimai dažniausiai trunka kelias dienas ir vykdomi didelės ekspertų grupės, apie ketinimą apsilankyti gali būti iš anksto pranešta. Tokie patikrinimai laisvės apribojimo vietose gali būti atliekami kas 5 metai;

8.2. teminius patikrinimus – dažniausiai vykdomi gavus pranešimą apie galimus pažeidimus. Jų metu koncentruojamasi į konkrečią sritį, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros paslaugų teikimo ar nuobaudų skyrimo, ar konkrečius asmenis, pavyzdžiui, nuteistuosius iki gyvos galvos ir pan., taip pat atsižvelgiama į buvusių patikrinimų kiekį, jų specifiką ir pan.;

8.3. anketinius patikrinimus – tai trumpi patikrinimai, apie kuriuos iš anksto gali būti nepranešama, vykdomi operatyviai nedidelės komandos, pildant patikrinimo anketas, teikiant trumpas ataskaitas.

9. Šiems patikrinimams vykdyti būtinos priemonės:

9.1. sudaryti išsamų visų laisvės apribojimo vietų Lietuvoje sąrašą su informacija apie jose esančių vietų skaičių, vadovą, steigėją ir pan.;

9.2. sukurti tokių laisvės apribojimo vietų kaip vaikų globos namai ir Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius-pataisos namai stebėsenos sistemą (institucijos, kurių veiklą kontroliuoja Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga);

9.3. nustatyti kiekvienos laisvės apribojimo vietos patikrinimo dažnumą, siekiant įgyvendinti rekomendaciją, kad laisvės apribojimo vieta **vidutiniškai** būtų patikrinta **kartą per 3 metus**. Pavyzdžiui, didelį skaičių asmenų talpinančios laisvės apribojimo vietos galėtų būti tikrinamos kartą per metus, o mažos – kartą per penkerius metus;

9.4. atsižvelgiant į laisvės apribojimo vietų paskirtį, turimą informaciją apie jas pagal rizikos faktorius, informacijos trūkumą, anksčiau atliktų patikrinimų skaičių, specifiką bei nustatytus pažeidimus, taip pat patikrinimo vizitų trukmę (šie vizitai gali trukti nuo kelių valandų iki kelių dienų), sudaryti metinį nuodugnių patikrinimų planą;

9.5. sukurti anketinių patikrinimų sistemą.

ATASKAITŲ IR REKOMENDACIJŲ TEIKIMAS

10. Ataskaitos ir rekomendacijos po atliktų patikrinimų turi būti teikiamos tikrintoms laisvės apribojimo vietų administracijoms netrukus po vizito. Pagal laisvės apribojimo vietų patikrinimų rūšis, ataskaitos ir rekomendacijos po patikrinimų bus teikiamos:

- nuodugnių ir teminių patikrinimų atvejais – ne vėliau kaip per mėnesį;
- anketinių patikrinimų atvejais – ne vėliau kaip per savaitę.

Esant poreikiui ir galimybėms, ataskaitos projektas siunčiamas patikrintos institucijos vadovui jo pastaboms gauti ir nustatytiems faktams konkrečiau apibrėžti.

11. ŽTB, kuris Seimo kontrolieriams padės vykdyti NKP funkcijas, taip pat rengs **metines ataskaitas**. Metine ataskaita užtikrinamas NKP veiklos viešumas ir atskaitingumas, atsakingos institucijos ir visuomenė informuojamos apie NKP veiklą, nustatomi ir analizuojami svarbiausi

klausimai, susiję su netinkamo elgesio prevencija, teikiamos rekomendacijos, įvertinamas progresas kankinimo prevencijos srityje bei palaikomas nuolatinis ryšys su valdžios ir savivaldos institucijomis bei įstaigomis.

PASTABŲ BEI REKOMENDACIJŲ DĖL TEISĖS AKTŲ IR JŲ PROJEKTŲ, SUSIJUSIŲ SU KANKINIMŲ PREVENCIJA, TEIKIMAS

12. Pagal Fakultatyvų protokolą, ŽTB, kaip Seimo kontrolieriams padedantis vykdyti NKP funkcijas, turi teisę teikti pastabas bei rekomendacijas dėl teisės aktų ir jų projektų, susijusių su kankinimų prevencija.

RYŠIŲ SU KANKINIMO IR KITOKIO ŽIAURAS, NEŽMONIŠKO AR ŽEMINANČIO ELGESIO AR BAUDIMO PREVENCIJOS PAKOMITEČIU (SPT), TAIP PAT SU NKP FUNKCIJAS VYKLANČIOMIS OMBUDSMENO INSTITUCIJOMIS PALAIKYMAS

13. Pagal Fakultatyvų protokolą, SPT įgaliojimai apima ir konsultacijas bei pagalbą valstybėms narėms steigiant (ar paskiriant) NKP vykdančius subjektus, patariant ir padedant įvertinti poreikius ir priemones, skirtas nelaisvėje laikomų asmenų apsaugai nuo kankinimo ir kitokio žiaurais, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo stiprinti (Fakultatyvaus protokolo 11 straipsnis).

SPT nariai bus kviečiami atvykti patariamajam / konsultaciniam vizitui, bus palaikomi ryšiai konsultuojantis dėl Fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo ir NKP veiklos veiksmingumo stiprinimo.

Ryšio su SPT palaikymo priemonė taip pat bus metinės ataskaitos kopijos (arba jos santrauka) ar kitos aktualios informacijos pateikimas. NKP institucijų pateiktas metines ataskaitas SPT skelbia savo tinklalapyje. Metinės ataskaitos kopijos taip pat gali būti siunčiamos tarptautinėms ir regioninėms organizacijoms.

14. Bendradarbiaujant su NKP vykdančiomis kitų šalių ombudsmeno institucijomis bus keičiamasi informacija ir patirtimi, organizuojami dvišaliai ir daugiašaliai susitikimai bei kiti renginiai.

III. NKP FUNKCIJAS VYKDYSIANTI KOMANDA

15. Fakultatyvaus protokolo 18 straipsnio 1 ir 3 dalyse įtvirtinta, kad turi būti užtikrintas NKP funkcijas vykdančio subjekto ir jo personalo nepriklausomumas ir skiriami reikiami ištekčiai.

16. NKP funkcijas vykdančios komandos darbuotojams keliami reikalavimai turėti reikiamų gebėjimų ir profesinių žinių (Fakultatyvaus protokolo 18 straipsnio 2 dalis).

Fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo vadove ir Nacionalinę prevenciją vykdančių mechanizmų gairėse (17 ir 20 punktai) nurodoma, kad laisvės apribojimo vietų patikrinimus vykdantys asmenys turi būti iš įvairių sričių (žmogaus teisių, sveikatos priežiūros, socialinių programų ir kt.), susijusių su laisvės apribojimo vietomis.

Pirmiau nurodytam reikalavimui įgyvendinti reikalingi ekspertai – asmenys, kurie kviečiami atsakyti į klausimus, kuriems reikalingos specialios žinios, arba įvertinti, ar kai kurie dalykai, sumanymai ir pan. atitinka jiems keliamus reikalavimus. Ekspertai kompetentingai taiko savo ekspertines žinias, kurios yra paremtos praktiniais gebėjimais.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, siūlytina sudaryti valstybinių, mokslo ir NVO ekspertų sąrašus. Turi būti užtikrinta, kad šie ekspertai, atlikdami patikrinimus, laikytųsi tiek išorės, tiek vidaus teisės aktuose numatytų reikalavimų.

Fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo vadove taip pat numatyta, kad bent keli iš komandos narių turi turėti laisvės apribojimo vietų stebėsenos patirties.

17. Į laisvės apribojimo vietų patikrinimus taipogi rekomenduojama įtraukti asmenų, kurie galėtų pateikti savo eksperto „pagal patirtį“ nuomonę konkrečiais laisvės apribojimo ir gyvenimo sąlygų įstaigose klausimais, pavyzdžiui, neįgaliųjų arba asmenų, patyrusių kankinimą ir pan.

18. Fakultatyviame protokole taip pat reikalaujama siekti lyčių pusiausvyros ir pakankamo etninių grupių bei socialinių mažumų grupių atstovavimo (Fakultatyvaus protokolo 18 straipsnio 2 dalis).

19. Atsižvelgiant į laisvės apribojimo vietų Lietuvoje skaičių – **106** vaikų ir **224** suaugusiųjų (**iš viso 330**) – ir siekiant, kad kiekviena ši įstaiga būtų aplankyta vidutiniškai **kartą per 3 metus**, t. y. per metus būtų atlikta apie **110** patikrinimų (nuo **9** iki **10** patikrinimų per mėnesį), šiam darbui atlikti turėtų būti skirti **6–7 stebėtojai (tik šiai funkcijai vykdyti)**.

IV. KITI NKP ASPEKTAI BEI SUSIJUSIOS FUNKCIJOS

20. SPT yra pažymėjęs, kad prevencinio darbo apimtis yra didelė, apimanti bet kokią netinkamą elgesį (piktnaudžiavimą) su asmenimis, kurių laisvė suvaržyta, kuris, jei nekontroliuojamas, gali peraugti į kankinantį ar kitokį žiaurų, nežmonišką, žeminantį elgesį ar baudimą. Todėl egzistuojančioms žmogaus teisių institucijoms, kurios prisiėmė NKP funkcijas, reikės adaptuotis, siekiant perimti tą tikrąjį **prevencinį požiūrį**.

Tai reiškia, kad:

1) NKP funkcijas vykdanči institucija turėtų stengtis užkirsti kelią netinkamam elgesiui ginant žmogaus orumą kuo platesniu žmogaus teisių aspektu;

2) prevencinė funkcija reiškia siekimą nustatyti galimas rizikas ir ankstyvus požymius situacijų, kurios gali peraugti į netinkamą elgesį ar kankinimą, o ne dokumentuoti ir nagrinėti jau įvykusius pažeidimus;

3) užuot sprendus individualias situacijas, prevencinis požiūris yra sisteminė laisvės apribojimo analizė siekiant nustatyti pažeidimų priežastis;

4) NKP prevenciniais veiksmais nesiekama smerkti situacijas, bet sutelkti dėmesį į jų sprendimo būdus pasinaudojant konstruktyviu dialogu ir kitomis priemonėmis;

5) NKP prevenciniai veiksmai reiškia rizikos veiksnių vertinimą visuomenėje kaip visumoje, o ne tik laisvės apribojimo vietose, t. y. prevencijos strategija reikalauja visapusio požiūrio, kuris praplėčia padėties laisvės apribojimo vietoje ir šios vietos veikimo ribas, siekiant išanalizuoti galimas netinkamo elgesio priežastis;

6) prevencinis požiūris reikalauja laiko, jis retai suteiks rezultatus bei sukels pokyčius čia ir dabar.

Todėl ŽTB, Seimo kontrolieriams padedantis vykdyti NKP funkcijas, sieks pirmiau išvardintų priemonių tinkamo įvykdymo.

21. Priemonė, padedanti efektyviau ginti žmogaus teises, yra **informacijos apie žmogaus teises ir laisves sklaida** pilietinei visuomenei ir valstybės bei savivaldos institucijoms ir įstaigoms. Kuo daugiau asmenys išmanys apie savo teises ir galimybes jas ginti, tuo bus mažiau žmogaus teisių pažeidimų. Todėl NKP funkcijas vykdanči komanda privalo skleisti detalią, prieinamą ir suprantamą informaciją apie žmogaus teises, laisves bei galimybes jas ginti.

Siekiant pirmiau nurodytų tikslų, būtina organizuoti ir vykdyti projektus (seminarai, paskaitos, diskusijos ir kt.) su pilietinės visuomenės grupėmis, tarptautinėmis žmogaus teisių gynimo organizacijomis, kitų šalių ombudsmenų ir Lietuvos valdžios institucijomis.